

комунікативної діяльності. Відповідно до визначених показників кожного компонента комунікативної діяльності надано детальний опис їх проявів в учнів з розумовим дизонтогенезом.

Ключові слова: комунікативна діяльність, розумово відсталі учні, рівні, показники, ознаки.

Проскурняк Е.И. Типичные признаки коммуникативной деятельности умственно отсталых учащихся: уровни и характеристика

В соответствии со структурой коммуникативной деятельности субъекта, которая состоит из мотивационного (мотивы и потребности), когнитивно-содержательного (коммуникативные знания, умения, навыки), операционно-поведенческого (самоконтроль коммуникативного поведения), выделены и охарактеризованы уровни сформированности коммуникативной деятельности учеников с легкой степенью умственной отсталости: высокий, средний, низкий. Доказано, что у учащихся данного контингента практически не зафиксировано высокого уровня, а преобладает низкий уровень сформированности коммуникативной деятельности. В соответствии с выделенными показателями каждого компонента коммуникативной деятельности осуществлено детальное описание их проявлений у учащихся с умственным дизонтогенезом.

Ключевые слова: коммуникативная деятельность, умственно отсталые учащиеся, уровни, показатель, признаки.

Proskurnyak O.I. Typical Features of Communication and Speaking Activities of Mentally Retarded Pupils: Levels and Characteristics

In accordance with the structure of communication activity of a subject which consists of motivational (motives and needs), cognitive and meaningful (communication knowledge and skills), operational and behavioral (self-control of communicative behavior) components the following levels of communication maturity among pupils with mild mental retardation are defined and characterized: high, medium, low. It was proved that among the pupils that make this contingent the high level of communication maturity is almost absent, but its low level dominates. In accordance with the defined rates of each component of communication a detailed description of their manifestations among pupils with mental dysontogenesis is made.

Keywords: communication activity, speaking activity, mentally retarded pupils, levels, rate, feature.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2015

Статтю прийнято до друку 29.10.2015

Рецензент: д.п.н., проф. Рассказова О.І.

УДК: 376.352

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ В ЗАГАЛЬНІЙ ТА СПЕЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Руденко С.В. rudenko.sophia@yandex.ru

У становленні правового життя громадянина важливе значення має насамперед правове виховання: повага до Конституції України як Основного Закону нашої держави, законів України та національної символіки.

Ми не можемо говорити про високу правову культуру держави і суспільства та гармонійний розвиток особистості у разі недотримання основних прав і свободи людини і громадянина, систематичного і грубого порушення конституції і законів. Все це є результатом деформації правової свідомості і низької правової культури членів суспільства. Здатність людини розуміти правила співжиття і вимоги законів та відповідно поводитись є не вродженою, вона формується під впливом спеціальних виховних заходів, є наслідком спілкування з іншими людьми.

Проблемою формування правової культури займались Ю.П. Битяк, Н. Ю. Гурьянов, В.П.Сальников, А. П. Семитко, І.В. Яковюк та інші. У працях цих науковців розроблено теоретико-методологічні проблеми формування правової культури як суспільства в цілому, так і його окремих груп.

Як зазначає Ю. С. Шемшученко, право і культура є взаємопов'язаними і взаємодіючими категоріями, оскільки право є елементом культури

суспільства, його соціальною цінністю [1, с.13]. Подібно до того, як загальнонаціональна культура надає цілісності й інтегрованості суспільному життю в цілому, правова культура диктує кожній особі принципи правової поведінки, а суспільству в цілому — систему правових цінностей, ідеалів, зразків поведінки, правових норм, що забезпечують єдність і взаємодію правових інститутів і організацій [2].

Без особистості з високим рівнем правосвідомості і правової культури не може виникнути й існувати громадянське суспільство. М. Б. Смоленський вказує на той факт, що громадянське суспільство — це не все населення країни. Масштаб цього явища в структурі суспільства визначається часткою активних громадян, яким притаманна висока правова культура і які виступають її модуляторами.

О. В. Малько вважає, що правова культура особи — це «знання та розуміння права, а також діяльність відповідно до нього», а правова культура суспільства — це «рівень правосвідомості й правової активності суспільства, ступінь прогресивності юридичних норм та юридичної діяльності». Правова культура суспільства становить особливе соціальне явище, що охоплює систему елементів юридичної надбудови в їх

реальному функціонуванні в напрямку прогресивного розвитку суспільства та особи [3, 4].

Правова культура, у вузькому розумінні, є системою духовно-правових цінностей: правових знань, переконань, уявлень, світоглядно-правових орієнтацій, що відображаються у правовій свідомості людей і органічно поєднані з їх соціально-правовою активністю щодо освоєння та творення соціально-правового буття. [5].

Правове виховання включає передусім формування свідомого ставлення до своїх прав і обов'язків, глибокої поваги до законів і правил людського життя, готовності дотримуватися і сумлінно виконувати визначені вимоги, які виражають волю й інтерес народу [10, с. 231].

Правове виховання підлітків з порушеннями зору має важливе значення для соціалізації та інтеграції, оскільки виступає в першу чергу процесом загальної соціалізації особистості, допомагає долати перші життєві труднощі, найкращим чином підготуватися до самостійного життя.

Провідними завданнями правового виховання у школах для дітей з порушеннями зору є такі:

1. Формування правової свідомості як головного фактору, що визначає особливості поведінки людини.

Правова свідомість ґрунтується на знаннях законів, юридичній обізнаності. Методика правового виховання передбачає урахування доступності змісту пропонованих дітям відомостей, що забезпечується конкретизацією матеріалу, побудованого на досвіді дітей. Важливими організаційними формами проведення заходів з правового виховання в школах для сліпих дітей та дітей зі зниженим зором є бесіди на правову тематику, пояснення, обговорення літератури, кінофільмів тощо.

2. Вироблення у вихованців умінь, навичок та звичок поведінки відповідно до правових норм.

Дитина повинна не лише знати закони та дотримуватись їх, її нормативна поведінка має бути для нею звичною.

3. Формування активної позиції учнів у правовій сфері, що має проявлятися у нетерпимому ставленні до правопорушень, прагненні боротись з цим явищем.

4. Подолання у правовій свідомості вихованців помилкових поглядів і переконань, які сформувалися колись при перебуванні в негативному середовищі. Це сфера діяльності, пов'язана із перевихованням.

Зміст правового виховання складають державне, адміністративне, цивільне та трудове право.

Особливе місце в правовому вихованні дітей-інвалідів по зору займає вивчення Конвенції про права інвалідів [10, с. 231-233].

Метою такого виховання вситуає формування правової культури особи, яка допомагає їй у визначенні істинних життєвих орієнтирів, виробленні власного погляду на суспільство у правовому вимірі, ознайомлення з правовою інформацією, розвитку вмінь правового захисту себе та інших людей у складних умовах сьогодення.

Правове виховання розглядається як складова частина корекційно-виховного процесу, спрямованого на становлення правової культури дитини з порушеннями зору як компонент його духовної культури, засіб успішної соціально-правової інтеграції у суспільство, що формується в гармонійній єдності правової освіти та відповідної організації життя.

В. Бочелюком, вітчизняним психологом, було відзначено, що правове виховання дітей з порушеннями зору тісно пов'язане з усіма видами соціального виховання – моральним, політичним, естетичним та іншими. Їх, на погляд автора, можна назвати такими, що «прилягають до правового виховання», «пов'язані з правовим вихованням», оскільки всі вони обумовлюють окремі аспекти правового виховання [6].

Сама специфіка формування правової культури вимагає тісного поєднання її з практичною діяльністю дітей, адже знання права нерозривно пов'язані з повсякденною діяльністю і поведінкою учнів. Кожен з них має певні права і обов'язки, про які треба пам'ятати в освітньому закладі, на вулиці, в громадських місцях. Всюди дитина з порушеннями зору вступає в правові відносини з оточуючими чи соціальними установами. Тому і роз'яснення конкретних законів повинно завжди пов'язуватися саме з життєвими інтересами дітей, виходячи з їх досвіду. [7].

Але ми повинні пам'ятати, що суспільство завжди знаходиться в процесі розвитку, змінюються політичні і соціальні відносини, вдосконалюється правова наука, приймаються нові законодавчі документи – про все це потрібно своєчасно інформувати дітей.

У сучасному суспільстві люди, які мають порушення зору є активними учасниками суспільних відносин. У 1993 році Генеральна Асамблея ООН прийняла стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів. У них, зокрема, зазначено, що «держава має забезпечити інвалідам,

які проживають як у міській, так і в сільській місцевостях, можливості для розкриття свого творчого, інтелектуального потенціалу не лише для свого блага, але й для збагачення всього суспільства» [8].

Нормативно-правовою базою для розкриття питання виховання дітей з порушенням зору виступає насамперед Конституція України, Конвенція про права інвалідів, «Загальна декларація прав людини», «Пакт про громадянські та політичні права», Закон України «Про освіту» та Закон України «Про загальну середню освіту», Національна програма «Діти України», Національна програма правової освіти населення.

Конституція України впливає на процес становлення сучасної правової культури громадян, відповідає рівневі розвитку країни, відображає менталітет народу, конституційні цінності, національні традиції й історичний досвід. Конституційна культура як багатогранне явище тісно пов'язана з правовою культурою населення.

Національна програма правової освіти населення, затверджує забезпечення конституційного права громадян знати свої права і обов'язки, підвищення рівня правової культури, визнає правову освіту одним із основних чинників формування високої правосвідомості й правової культури окремих громадян і всього суспільства.

Залучення молоді людини з глибоким порушенням зору до правової культури збагачує її духовне життя, разом з тим знання своїх прав і обов'язків розширює можливості їх реалізації, у тому числі й у власних інтересах. Правове виховання зміцнює життєву позицію, підвищує громадянську активність, загострює почуття непримиренності до негативних явищ.

Правове виховання дітей з порушенням зору, порівняно з іншими напрямками виховання, має свою специфіку. Воно визначається передусім соціально-правовим статусом дітей-інвалідів в нашому суспільстві. Школярі перебувають у матеріальній залежності від батьків чи опікунів, їхні самостійність і активність у діяльності обмежені, обмежений доступ до правової чи будь-якої іншої інформації. У них недостатній обсяг правових знань і досвід правових відносин, вони мають засвоювати правові знання, які регулюють їх життя і діяльність як неповнолітніх і ті правові норми, якими їм доведеться керуватися у своєму майбутньому житті і діяльності.

Є.П. Синьова, зазначає, що підлітковий вік, як сенситивний для формування активної життєвої позиції дитини з порушенням зором та її правової

культури, вимагає особливої психолого-педагогічної уваги. Діти з глибокими порушеннями зору в процесі їх соціалізації потребують психологічного супроводу як засобу підтримки в подоланні проблем і труднощів соціальної взаємодії й особистісного розвитку.

Дослідження, проведені у тифлопсихології, свідчать про те, що особливостями знань сліпих та слабозорих дітей є їх формальність, схематичність, незаповненість реальним змістом. В таких випадках формальний характер набутих сліпими та слабозорими дітьми правових знань перешкоджає їх застосуванню, переносу у нові ситуації. А саме це може позначитися на недостатньому розумінні дитиною прав людини та механізмів їх захисту, викликати поведінку правового нігілізму (при якому дитиною ігнорується необхідність дотримання обов'язків, правильного виконання своїх прав). Діти підліткового віку, які навчаються в школах-інтернатах, часто не вміють відстоювати свої права (самоадвокатура), недостатньо орієнтуються в правах інвалідів. Це ж стосується формування у такої дитини усвідомлення себе як громадянина, а саме її активної позиції щодо необхідності брати участь у демократичних перетвореннях. В соціальній сфері це в найбільшій мірі відбивається на формуванні впевненості у своїй спроможності впливати на життя суспільства, вмотивованості громадянських вчинків, на оволодінні культурою міжлюдських (міжгрупових та міжособистісних) стосунків, на формуванні вміння оцінити можливості самореалізації в системі ринкових відносин [9].

Успіх правового виховання значною мірою залежить від того, наскільки виховна робота активізує внутрішні можливості самої дитини. Основною метою діяльності педагогічного колективу слід вважати досягнення такого рівня розвитку правової свідомості, коли контроль з боку педагога за її поведінкою замінюється самоконтролем, а вдосконалення морально-правової сфери свідомості стає функцією самої особистості.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що підвищення результативності виховної роботи залежить від низки організаційних та психолого-педагогічних умов, таких як: створення та реалізації спеціальних заходів з формування правомірної поведінки підлітків, залучення їх до правоохоронної діяльності, формування та розвиток активної соціальної особистості, як шляху до забезпечення рівних прав для людей з інвалідністю по зору.

1. **Ганзенко О. О.** Формування правової культури особи в умовах розбудови правової держави України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О. О. Ганзенко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – С. 20; 2. **Семитко А. П.** Правова культура соціалістического общества: Сущность, определение / А. П. Семитко // Правоведение. -1987. №4. – С. 3-9; 3. **Малько А. В.** Теория государства и права в вопросах и ответах. – М.: Юрист, 1999. – С. 243.; 4. **Сальников В. П.** Социалистическая правовая культура. Методо-логические проблемы. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1989. – С. 26.; 5. **Гурьянов Н. Ю.** Правовая культура: сущность, структура, социальные функции / Н. Ю. Гурьянов. – Самара, 2006. –с. 24; 6. **Бочелюк В. І.** Психологія людини з обмеженими можливостями: Навчальний посібник. Рекомен. МОНУ для студентів ВНЗ / В.І. Бочелюк, А.В. Турубарова. — К: ЦУЛ, 2011. — 264 с.; 7. **Панов М.С.** Правове виховання як процес формування правової культури підлітків з вадами зору / М. С. Панов // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія. -2013. Вип. 46(2). – С. 196-203.; 8. **Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів.** Резолюція Генеральної Асамблеї ООН №48/96 від 20 грудня 1993 р.; 9. **Синьова Є. П.** Формування правової культури старшокласників з порушеннями зору / Є. П. Синьова // “Сучасний світ і незрячі: людина з інвалідністю у правовій державі” – матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. – Луцьк, 2011 - С. 95-105.; 10. **Синьова Є. П., Федоренко С. В.** Тифлопедагогіка: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. –К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 325с.

References

1. **Ganzenko O. O.** Formuvannya pravovoi kul'turi osobi v umovah rozbudovi pravovoi derzhavi Ukraini: avtoref. dis. na zdobuttja nauk. stupenja kand. jurid. nauk : spec. 12.00.01 «Teoriya ta istoriya derzhavi i prava; istoriya politichnih i pravovih uchen» / O. O. Ganzenko ; Kiiiv. nac. un-t im. T. Shevchenka. – K., 2003. – S. 20; 2. **Semitko A. P.** Pravovaja kul'tura socialisticheskogo obshhestva: Sushhnost', opredelenie / A. P. Semitko // Pravovedenie. -1987. №4. – S. 3-9; 3. **Mal'ko A. V.** Teoriya gosudarstva i prava v voprosah i otvetah. – M.: Jurist#, 1999. – S. 243.; 4. **Sal'nikov V. P.** Socialisticheskaja pravovaja kul'tura. Metodologicheskie problemy. – Saratov: Izd-vo Saratov. un-ta, 1989. – S. 26.; 5. **Gur'janov N. Ju.** Pravovaja kul'tura: sushhnost', stuktura, social'nye funkcii / N. Ju. Gur'janov. – Samara, 2006. –s. 24; 6. **Bocheljuk V. I.** Psihologija ljudini z obmezenimi mozhlivostjami: Navchal'niij posibnik. Rekomen. MONU dlja studentiv VNZ / V.I. Bocheljuk, A.V. Turubarova. — K: CUL, 2011. — 264 s.; 7. **Panov M.S.** Pravove viovannja jak proces formuvannja pravovoi kul'turi pidlitkiv z vadami zoru / M. S. Panov // Visnik Harkiv'skogo nacional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni G.S. Skovorodi. Psihologija. -2013. Vip. 46(2). – S. 196-203.; 8. **Standartni pravila zabezpechennja rinvnih mozhlivostej dlja invalidiv.** Rezoljucija General'noi Asamblei OON №48/96 vid 20 grudnja 1993 r.; 9. **Sin'ova E. P.** Formuvannja pravovoi kul'turi starshoklasnikov z porushennjami zoru / E. P. Sin'ova // “Suchasnij svit i nezrjachi: ljudina z invalidnistju u pravovij derzhavi” – materiali V Mizhnarodnoi naukovopraktichnoi konferencii. – Luc'k, 2011 - S. 95-105.; 10. **Sin'ova E. P., Fedorenko S. V.** Tiflopedagogika: Pidruchnik dlja studentiv vishnih navchalnih zakladiv. –K.: NPU imeni M. P. Dragomanova, 2009. – 325s.

Руденко С. В. Правове виховання дітей з порушенням зору в загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі.

У даній статті висвітлюється питання правового виховання дітей з порушенням зором. Розкриваються такі поняття як: “правова культура” та “правове виховання”, вказується на їх особливе значення для осіб, що мають дефект зору. Зазначаються провідні науковці, які займалися вивченням цього питання, підкреслюється значення та мета правового виховання дітей з порушенням зором.

Вказується, що правове виховання розглядається як складова частина корекційно-виховного процесу, спрямованого на становлення правової культури дітей з вадами зору як компоненту його духовної культури та засобу успішної соціально-правової інтеграції у суспільство.

Перелічені основні міжнародні та вітчизняні нормативно-правові акти, національні програми які стосуються даної теми. Розкривається положення стандартних правил забезпечення рівних можливостей для інвалідів, що були прийняті у 1993 році Генеральною Асамблеєю ООН. Зокрема, зазначено, що “державна має забезпечити інвалідам, які проживають як у міській, так і в сільській місцевостях, можливості для розкриття свого творчого, інтелектуального потенціалу не лише для свого блага, але й для збагачення всього суспільства”.

На підставі висвітленої літератури зроблено висновок про те, що підвищення результативності правового виховання залежить від низки організаційних та психолого-педагогічних умов, що висвітлені у даній статті.

Ключові слова: підлітки з порушеннями зору, правова культура, правове виховання, корекційно-виховний процес, нормативно-правова база.

Руденко С.В. Правовое воспитание детей с нарушенным зрением в общей и специальной психолого-педагогической литературе.

В данной статье освещается вопрос места правового воспитания детей с нарушенным зрением. Раскрываются такие понятия как: "правовая культура" и "правовое воспитание", указывается на их особое значение для лиц, имеющих дефект зрения. Приведена информация о ведущих ученых, которые занимались изучением этого вопроса, подчеркивается значение и цель правового воспитания детей с нарушенным зрением.

Указывается, что правовое воспитание рассматривается как составная часть коррекционно-воспитательного процесса, направленного на становление правовой культуры детей с нарушениями зрения как компонента его духовной культуры и средства успешной социально-правовой интеграции в общество.

Перечислены основные международные и отечественные нормативно-правовые акты, национальные программы касающиеся данной темы. Раскрываются положения стандартных правил обеспечения равных возможностей для инвалидов, принятых в 1993 году Генеральной Ассамблеей ООН. В частности, указано, что "государство должно обеспечить инвалидам, проживающим как в городской, так и в сельской местностях, возможности для раскрытия своего творческого, интеллектуального потенциала не только для своего блага, но и для обогащения всего общества".

На основании освещенной литературы сделан вывод о том, что повышение результативности правового воспитания зависит от ряда организационных и психолого-педагогических условий, указанных в данной статье.

Ключевые слова: подростки с нарушениями зрения, правовая культура, правовое воспитание, коррекционно-воспитательный процесс, нормативно-правовая база.

Rudenko S. Legal education of children with visual impairment in general and special psychological and pedagogical literature.

This article highlights the issue of legal education places children with impaired vision. Disclosed concepts such as "legal culture" and "legal education" points to their particular importance for people with defective vision. This article also citis leading scientists who were involved in studying this issue highlights the meaning and purpose of the legal education of teenagers with impaired vision.

It is claimed that law education is seen as part of correctional and educational process aimed at establishing a legal culture teenager with low vision as a component of its spiritual culture and the successful social and legal integration in society.

Mentioned the main international and domestic regulations, national programs regarding this issue. Expands provisions of the Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Disabled, which were adopted in 1993, by the UN General Assembly. In particular, states that "the State must ensure people with disabilities living in both urban and rural areas, opportunities for disclosure of their creative and intellectual potential, not only for their own benefit, but also for the enrichment of society."

Based on the literature highlighted concluded that increasing the effectiveness of legal education depends on a number of organizational, psychological and pedagogical conditions, that are mentioned in this article.

Keywords: adolescents with visual impairments, legal culture, legal education, correctional and educational process, legal framework.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2015 р.

Статтю прийнято до друку 27.10.2015 р.

Рецензент: д. психол. н., проф. Шульженко Д.І.

УДК: 376.36

ПРОБЛЕМА КОРЕКЦІЇ ЗАЇКАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сильченко В.В. vika_lipa@mail.ru

Заїкання – складний вид мовленнєвої патології. Частіше всього воно виникає у дошкільному віці і може супроводжувати людину все життя. Інтерес до проблеми надзвичайно великий, тому починаючи з 1994 року регулярно проходять Міжнародні симпозиуми, присвячені лише цій монопроблемі, регулярно видається міжнародний журнал «Порушення плавності». Наукові конгреси збирають більше тисячі вчених із країн всього світу. На сьогоднішній день потрібне чітке розуміння цілісної клінічної та психолого-педагогічної картини цього патологічного стану, невротичних та неврозоподібних проявів у дітей дошкільного віку. Тільки за цієї умови можуть бути правильно інтерпритовані психофізіологічні, психологічні та педагогічні дані про заїкуватих дітей, що визначає напрямок корекційно-реабілітаційних, а також профілактичних заходів.

Мета статті – визначення ефективних корекційно-логопедичних шляхів подолання мовних судом у дошкільників. Корекційну роботу з позбавлення заїкання необхідно починати в дошкільному віці для запобігання психічних негараздів та побічних проявів особистості. Важливим аспектом в цьому напрямі є формування у дітей впевненості в подоланні мовленнєвого дефекту, вміння здійснювати спілкування з оточуючими плавною правильною мовою.

Аналіз останніх досліджень зазначає, що заїкання як вид мовленнєвої патології розглядається багатьма вченими з різних точок зору: клінічної, фізіологічної, психологічної, нейрофізіологічної, психолінгвістичної.

Заїкання характеризувалось як невроз очікування, невроз страху, невроз неповноцінності, нав'язливий невроз: В.С. Кочергіна,

С.С.Ляпідевський, М.С. Лебединський. У виникненні заїкання, за думкою вчених, першочергову роль відіграють порушені взаємовідносини нервових процесів (перенапруження їх сили та рухливості) у корі головного мозку. Нервовий зрив у корі великих півкуль може бути обумовлений, з одного боку, станом нервової системи, її готовністю до відхилення від норми, а з другого боку – несприятливими екзогенними чинниками. Результатом нервового зриву є розлад особливо вразливої у дитини вищої нервової діяльності – мови, що проявляється в порушенні координації мовних рухів з явищами аритмії та судомності. Порушення коркової діяльності є первинним і призводить до викривлення індукційних відносин між корою та підкіркою, порушенню тих умовно-рефлекторних механізмів, які регулюють діяльність підкоркових утворень.

Окремі вчені (І.В. Данілов, К.І. Поварнін, І.М. Черепанов), розглядаючи заїкання з позиції патофізіології і медицини, виділяють в ньому дві фази. Перша – власне виникнення заїкання, коли під впливом сильного подразника наступають функціональні розлади моторної функції кори, тобто відмічається порушення умовних реакцій моторного динамічного стереотипу мовлення. Для другої фази характерне переважання психогенних моментів, які нашаровуються на дефект мовлення.

Дослідники зазначили, що у дитини ще немає в достатній мірі вироблених умовних рефлексів гальмовного порядку, які б регулювали високе збудження і надмірну іррадіацію, бурхливе емоційне та рухове регулювання, тобто тих факторів, які при стані сильного збудження призводять до судомного реагування. Нервовий зрив може провокуватися у дитини також гострими